

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
КАФЕДРА ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ

**ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ І ПРАКТИКА ОБЛІКУ, ОПОДАТКУВАННЯ Й
АНАЛІЗУ ВИРОБНИЧО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ
АГРОБІЗНЕСУ ТА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ: НОВІ РЕАЛІЇ ТА
ПЕРСПЕКТИВИ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

КОЛЕКТИВНА МОНОГРАФІЯ

Херсон – 2020

УДК 336.221:338.43

О-16

*Рекомендовано до друку Вченою радою ДВНЗ
«Херсонський державний аграрний університет»
(протокол №8 від 28 травня 2020 р.)*

Рецензенти:

**Крюкова Ірина
Олександрівна**

- доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри обліку і оподаткування, Одеський державний аграрний університет

**Маренич Тетяна
Григорівна**

- доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри обліку та аудиту Харківського національного технічного університету сільського господарства ім. П. Василенка

**Плаксієнко
Валерій Якович**

- доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри бухгалтерського обліку Полтавської державної аграрної академії

О-16 Теорія, методологія і практика обліку, оподаткування й аналізу виробничо-економічної діяльності суб'єктів агробізнесу та сільських територій: нові реалії та перспективи в умовах інтеграційних процесів: [колективна монографія] / за заг. ред. Мармуль Л. О. — Херсон: Айлант, 2020. — 332 с.

У колективній монографії розглядаються теоретичні та практичні основи сучасних технологій та майбутнє обліку і оподаткування діяльності підприємств різних галузей економіки в умовах євроінтеграційних процесів, проаналізовано проблемні аспекти та перспективи розвитку контрольно-аудиторської діяльності, досліджено основні тенденції модернізації економіки і стимулювання економічної активності суб'єктів агробізнесу та сільських територій в контексті адаптації до світового розвитку.

Видання передбачене для науковців і практиків у сфері бухгалтерського обліку і оподаткування, контрольно-аудиторської діяльності, агробізнесу, керівників і фахівців підприємств, здобувачів закладів вищої освіти.

УДК 336.221:338.43

ISBN 978-966-630-261-1

© Мармуль Л. О., 2020

ПЕРЕДМОВА		
(Ю.Є. Кирилов, д.е.н., професор, ректор, Л.О. Мармуль, д.е.н., професор кафедри обліку і оподаткування, ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет», м. Херсон, Україна).....		6
РОЗДІЛ 1		
СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА МАЙБУТНЄ ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ РІЗНИХ ГАЛУЗЕЙ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....		7
1.1	Способи та методи податкового контролю як інструменти виявлення податкових правопорушень (Пристемський О.С. д.е.н., професор, ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет», м. Херсон, Україна).....	7
1.2	Теоретичні і практичні аспекти оподаткування сільськогосподарських підприємств (Новак Н.П. д.е.н., доцент, Богатчук О.П. здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет», м. Херсон, Україна).....	24
1.3	Розвиток підходів до формування консолідованої звітності (Саун А.Ж. к.е.н., доцент, ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет», м. Херсон, Україна).....	36
1.4	Теорія і практика обліку розрахунків за виплатами працівникам (Скрипник С.В. к.е.н., доцент, Зотова І.В. здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет», м. Херсон, Україна.....	48
1.5	Особливості обліку запасів підприємства на основі вітчизняних та міжнародних стандартів (Пристемський О.С. д.е.н., професор, Супрун Я.С. здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет», м. Херсон, Україна).	66
РОЗДІЛ 2		
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КОНТРОЛЬНО-АУДИТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....		80
2.1	Обліково-аналітичні процедури аудиту оборотних активів малих підприємств (Мармуль Л. О. д.е.н., професор, Стеценко І.І. здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет», м. Херсон, Україна).....	80
2.2	Комерційна розвідка на підприємстві: поняття, суть, вимоги до персоналу (Перезовова І.В. д.е.н., професор, Максименко Т.О. аспірант кафедри підприємництва та маркетингу, Мізерак А.Б. магістр з підприємництва, торгівлі та біржової діяльності Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Душутін А. П., м. Івано-Франківськ, Україна).....	95

2.3	Сучасні теоретичні та методологічні аспекти аудиту (Рагуліна І.І. к.е.н., доцент, Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва, Рагуліна М.М. перекладач, бюро перекладів «Еталон», м. Харків, Україна).....	113
2.4	Організація внутрішньогосподарського контролю розрахунково-касових операцій (Коваль С.В. к.е.н., доцент, ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет», м. Херсон, Україна).....	133
2.5	Теоретичні та організаційні основи податкового контролю в Україні (Круковська О.В. к.е.н., доцент, ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет», м. Херсон, Україна).....	148
2.6	Порядок здійснення державного нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю: новації та зміни (Шепель І.В. к.е.н., доцент, ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет», м. Херсон, Україна).....	162
РОЗДІЛ 3 МОДЕРНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ І СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ АКТИВНОСТІ СУБ'ЄКТІВ АГРОБІЗНЕСУ ТА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В КОНТЕКСТІ АДАПТАЦІЇ ДО СВІТОВОГО РОЗВИТКУ		177
3.1	Інструменти управління соціально-економічною безпекою агропідприємств (Антошкіна Л.І. д.е.н., професор, Антошкін В.К. д.е.н., доцент, Рунчева Н.В. д.е.н., професор, Бердянський університет менеджменту і бізнесу м. Бердянськ, Україна).....	177
3.2	Підвищення економічної ефективності підприємств в умовах євроінтеграційних процесів (Мохненко А.С. д.е.н., професор, Херсонський державний університет, м. Херсон, Україна).....	187
3.3	Методичні засади економічної оцінки конкурентоспроможності галузей тваринництва (Пилипенко К. д.е.н, доцент, Полтавська державна аграрна академія м. Полтава, Україна).....	201
3.4	Вплив інвестиційного клімату на формування фінансових та інвестиційних потоків аграрних підприємств (Боровік Л.В. д.е.н., доцент, ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет», м. Херсон, Україна).....	213
3.5	Економіко-географічний аналіз динаміки розвитку сільського господарства херсонської області та його модернізація в умовах євроінтеграційних процесів (Бабушкіна Р. О. к. с.-г. н., доцент, Мельниченко С. Г. здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет», м. Херсон, Україна).....	228
3.6	Гендерні аспекти сільського розвитку (Карташова О.Г. к.е.н., доцент, ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет», Губа М.І. к.е.н., доцент, Херсонський національний технічний університет, м. Херсон, Україна).....	242

3.6 Гендерні аспекти сільського розвитку

Серед пріоритетів, які визначила для себе Україна щодо Цілі сталого розвитку «Забезпечення гендерної рівності», є подолання різниці в можливостях самореалізації в публічній і приватній сферах для чоловіків та жінок як на законодавчому рівні, так і в реальному житті. Керуючись результатами аналізу національних доповідей, звітів, моніторингів, аудитів, можна з упевненістю стверджувати, що проведення політики гендерної рівності, здійснення на її основі належного державного управління однозначно успішно вирішується на законодавчому рівні. Водночас, не подолані реальні перешкоди, до яких науковці відносять стереотипи, ментальні уявлення про ролеву взаємодію чоловіків та жінок, відтворену практичними діями, зумовлених контекстом культури та потребами й інтересами окремих індивідів, релігійні, та ідеологічні чинники. Шлях усвідомлення необхідності приєднання до згаданої міжнародної угоди Україна проходила впродовж багатьох років.

У процесі інтеграції України до європейського простору особливо актуальним є вивчення європейського та українського досвіду подолання реальних перешкод на шляху впровадження гендерної рівності. Питання важливе, оскільки досвід кожної окремої європейської країни щодо запровадження принципу паритетної участі жінок і чоловіків у сферу державного управління концентрується навколо характерних для конкретного соціокультурного середовища усталених ментально-етнічних і гендерних домінант та стереотипів.

Оскільки в Україні здійснюється реформа децентралізації, часто особливим аспектом цієї постійної трансформації є зміни в гендерному складі сільського населення та робочої сили та які наслідки можуть мати ці зміни. для політики сільського розвитку. Демографічні явища, такі як зниження рівня народжуваності, внутрішня та міжнародна міграція та зростаючі темпи керування домогосподарствами жінками, взаємодіють з економічними тенденціями в сільській місцевості - зростанням значення зайнятості та джерел

доходів у сільській місцевості - для генерування потенційно значних змін у ролі жінок та чоловіків у стратегіях існування їхніх домогосподарств та в сільській економіці загалом. У той же час, доступ до ключових ринків, послуг та факторів виробництва, які роблять можливим засоби існування сільської місцевості, продовжують диференціюватися за статтю. Зокрема, права власності на землю та сільські можливості працевлаштування є надзвичайно неоднаковими для чоловіків та жінок в Україні.

У цьому разі необхідними є аналіз і наукове обґрунтування адекватної потребам українського суспільства інноваційної моделі гендерної політики в державному управлінні, яка б корелювалася з новаторською ідеєю гендерної паритетності при врахуванні притаманних українському народові історико - культурних стереотипів щодо соціального статусу, норм поведінки та ролі чоловіка і жінки в приватній та публічній сферах життєдіяльності.

Окремі науковці визначають, що «державна політика, має вибудовуватися на принципах гендерної рівності». Це означає:

- дотримання конституційного принципу рівних прав, свобод, можливостей для чоловіків та жінок у всіх сферах суспільного життя;
- викорінення фактів дискримінації у відношенні до жінок та чоловіків на робочому місці;
- координацію зусиль держави, громадянського суспільства і бізнесу по запровадженню і посиленню контролю за створенням справедливої гендерної кадрової політики;
- розробку балансу трудових ресурсів з урахуванням гендерної специфіки окремих секторів виробництва;
- забезпечення гендерного балансу в керівній ланці будь-якого підприємства і в державному/недержавному управлінні;
- вирівнювання рівнів оплати праці між галузями та зниження різниці в характері та оплаті праці між жінками та чоловіками з дотриманням вимог рівної оплати за рівнозначну працю;

- забезпечення рівних можливостей на ринку праці і сприяння жіночій зайнятості;

- запровадження гендерного підходу в усі діючі і перспективні державні плани та програми.

Сталого розвитку неможливо досягти без усунення видимих і невидимих бар'єрів, які стримують більше половини населення. За даними Державної служби статистики на 01.01.2019р. в Україні проживало 41,9 млн. осіб, серед яких 46,3% – чоловіки та 53,7% – жінки. Українські жінки економічно активні: офіційно зайняті 55,7% від кількості жінок, старших за 15 років, ще 19,5% – зайняті неформально [1].

Попри усе більше визнання ролі гендерної рівності як каталізатора сталого розвитку, нерівність проявляється у таких аспектах: нерівний доступ жінок до економічних ресурсів, включаючи земельні ресурси та право власності, фінансових кредитів, розроблення та трансферу технологій, природних ресурсів та фінансування екологічних програм; дискримінація жінок на ринку праці, яка проявляється у нерівній оплаті праці, нерівних можливостях та незахищеній зайнятості; непропорційне навантаження на жінку у частині неоплачуваної праці (догляд за дітьми, людьми похилого віку та хворими тощо); низький рівень участі жінок у прийнятті рішень; насильство щодо жінок; непропорційний вплив на жінок зміни клімату, природних катаклізмів та погіршення стану навколишнього середовища.

У суспільстві, за даними обстежень, є поширеною думка, що жінки в Україні мають рівні можливості з чоловіками, було б бажання і здібності їх втілити. Втім, статистика доводить інше: жінки в Україні зазнають дискримінацій за ознакою статі. Серед найбільших порушень прав жінок в Україні є домашнє насильство: 90% українців, які потерпають від насильства, це жінки. Щороку від рук кривдників гине близько 600 українок, такими є дані МВС. У 2017 році до поліції надійшло понад 110 тисяч заяв від жертв домашнього насильства, про знуцання вдома звернулися понад 150 тисяч осіб тобто це лише 10-15% від загальної кількості реальних випадків, що свідчить

про те, що дана проблема перебуває переважно «в тіні». За даними опитування Українського інституту соціологічних досліджень, 68% українок не вважають проявом насильства приниження, лише для 49% жінок насильство – це побої, а для 56% – зґвалтування.

Відповідно статистичних даних жінки в Україні заробляють у середньому на 28% менше, ніж чоловіки. Однією з причин цього є те, жінка частіше обирає менш оплачувану роботу, але з більш гнучкими умовами, крім того більшість посад для жінок пропонується в тих сферах, де нижчий прибуток. Важливим кроком на шляху до гендерної рівності стало скасування розподілу професій на «жіночі» і «чоловічі», але не означає, що в Україні зникла дискримінаційна практика у професійній діяльності. З метою матеріального забезпечення себе та своєї сім'ї досить часто жінка змушена, як правило, працювати в дві зміни. Але окрім оплачуваної роботи на плечі жінки лягає домашня праця, яка вважається «жіночою» – прибирання, готування, догляд за дітьми, хоча народження дітей – це благо для всього суспільства. Окрім того, заробляти більше заважає «скляна стеля» – умовна кар'єрна планка, вище якої жінка «не стрибне».

Освітній рівень жінок за даними статистика є досить високим: на початок 2017/2018 навчального року жінки становили 55,8% від загальної кількості студентів коледжів, технікумів, училищ та 51% від загальної кількості студентів університетів, академій, інститутів. Втім, щорічне глобальне дослідження «Індекс гендерного розриву 2017», здійснене Світовим економічним форумом, засвідчило, що для України, на тлі високого рівня кваліфікації жінок стала тенденцією їх низька залученість до прийняття рішень у політичній та економічній сфері. Так, відповідно до аналітичного звіту комісії Ради Європи з питань гендерної рівності за 2017 рік, Україна перебуває в групі країн із найнижчим представництвом жінок у владі. Український парламент усього на 12% складається із жінок, в обласних радах – 15%, міських радах – 18%, голів ОТГ – 16%, голів селищних рад – 19,3%, голів міст обласного значення – 9,6%, голів міст районного значення – 9,6%. В Україні, незважаючи на встановлене законодавством квотування, є дуже чіткий тренд: чим вищий

орган влади, тим менше там жінок. А участь жінок у списках партій є часто формальним, тому й не отримують достатньої організаційної та фінансової підтримки, щоб перемогти у виборчих перегонках. Попри те, що цей показник є рекордним для України за всі попередні скликання, він є досить низьким порівняно з практикою демократичних країн. Так, у країнах ЄС жінок у парламентах в середньому удвічі більше – 26%. А у Швеції, Фінляндії, Іспанії – понад 40%.

І чоловіки, і жінки в Україні прагнуть бачити зміни в традиційних ролях чоловіків та жінок. За результатами першого національного опитування у 2018 році щодо рівності чоловіків та жінок, виконаного Національним демократичним інститутом (НДІ) в Україні на замовлення Офісу Віце-прем'єр-міністра із питань європейської та євроатлантичної інтеграції України, 77% українців стверджують, що рівність між чоловіками та жінками важлива для них, а 71% респондентів вважають, що чоловіки та жінки мають бути рівною мірою залучені до сімейного життя, і лише 40% погоджуються, що поточна ситуація є такою. Дві третини українців бачать, що наразі в політичному житті країни домінують чоловіки, але лише 36% вважають, що так має бути. Чоловіки, так само, як і жінки, занепокоєні питанням сексуальних домагань на робочому місці. 13% респондентів, що відповідає 4,5 мільйонам дорослих українців, зазначили, що вони знають когось, хто став жертвою сексуальних домагань. Чверть населення (8,7 мільйонів українців) знає особисто когось, хто став жертвою домашнього насильства (частина людей може знати одну й ту саму жертву, тому не йдеться про 8,7 мільйонів жертв), але про більшість цих випадків не було повідомлено.

Гендерна нерівність особливо відчутна в українських селах, де проживає кожна третя жінка країни, тобто понад 7,5 мільйонів жінок. На додачу до різноманітних форм спрямованої проти них дискримінації, жінки та дівчата в сільській місцевості часто страждають від множинної дискримінації через такі фактори як місце проживання, вік, інвалідність, переміщення, етнічна приналежність та ін. Як показують статистичні дані, жінки в сільській

місцевості зазнають дискримінації щодо доступу до процесів прийняття рішень, працевлаштування, охорони здоров'я, освіти та інших базових послуг:

За результатами обстежень виявлено, що лише 8% підприємств аграрного бізнесу очолюють жінки, майже 48% сільських жінок не мають доступу до медичних послуг у своїх районах, 36% не беруть участі в ухваленні рішень у своїх спільнотах, 32% не мають доступу до питної води у своїх домівках, 67% не мають доступу до домашнього інтернету, лише 21% сільських жінок мають банківські рахунки. За даними опитування лише 16% сільських жінок беруть участь у роботі різних організацій суспільно-політичного або професійного спрямування – зокрема 7% залучені до релігійних організацій, 5% – до громадських, 2% – до політичних, а 64% жінок, що не беруть участі в роботі різних організацій, не зацікавлені в цьому. Водночас близько третини назвали різні бар'єри для відповідних активностей: 15% зазначили нестачу часу, 14% брак цікавих або ефективних організацій, 2% – що їм важко добиратися до відповідних організацій.

Одним із надскладних завдань проведення реформи децентралізації є зміна свідомості самого населення, його активізація і залучення до вирішення місцевих проблем. На відміну від всеукраїнських виборів або місцевих виборів у великих містах, під час місцевих виборів у селах громадяни обирають людей, яких безпосередньо знають і з якими безпосередньо взаємодіють, і небажання 44% сільських жінок брати у цьому участь свідчить про високий рівень їхньої пасивності. Основні причини відмови від участі у вирішенні проблем села – невіра у власні можливості, відсутність відповідних знань та досвіду, невіра в результати змін, відсутність авторитету, нестача вільного часу. Важливим є те, що серед сільських жінок немає тих, хто відчував би перешкоди з боку чоловіка до їх участі у громадському житті села.

Внутрішньо переміщені жінки в сільській місцевості стикаються з багатьма проблемами. Відповідно, рівень зайнятості серед жінок цієї категорії, які живуть у селах, на 17% нижчий, ніж серед жінок, які проживають у великих містах. Важливо, що 36% внутрішньо переміщених жінок у сільській

місцевості є головами домогосподарств та переважно залежать від пенсії (42 %) і соціальної допомоги (32 %).

Таким чином, розширення прав і можливостей жінок та дівчат у сільській місцевості і дотримання їхніх прав людини та гендерної рівності є фактором не тільки добробуту окремих осіб, родин та сільських громад, але й загальної економічної ефективності, враховуючи значний відсоток жінок серед працівників сільського господарства України. Урядом України запропоновано 7 кроків до гендерної рівності в громадах, які підсилять спроможність громад через розширення участі жінок у місцевих процесах. Вони включають впровадження Типових профілів громад за визначеною методикою. Ці профілі врахують з урахуванням гендеру та забезпечення прав людини (в тому числі, вразливих груп (гендерний аудит доступності)). Вони потрібні як основа для аналізу гендерних потреб та врахування їх у місцевих планах та бюджетах; впровадження гендерно-орієнтованого бюджетування, збільшення кількості гендерно-орієнтованих проектів шляхом закріплення на законодавчому рівні заборони на будівництво та на введення в експлуатацію багатоквартирних житлових будинків, не забезпечених соціальною інфраструктурою, зокрема дитсадками, навчальними та медичними закладами; впровадження гендерно-правової експертизи проектів нормативно-правових актів органів влади, а також рішень органів місцевого самоврядування; створення секторальної гендерної Платформи для ОТГ; створення руху «Громада розвитку можливостей жінок»; врахування в Індексі регіонального людського розвитку гендерних показників.

В результаті реалізації цих кроків має відбутися збільшення представництва жінок у місцевому самоврядуванні до 30%, збільшення кількості гендерно-орієнтованих проектів регіонального розвитку, підвищення індексу регіонального людського розвитку – головного результату реформи децентралізації. Сільськогосподарська політика, яка сприяє закриттю гендерних розривів у доступі до активів, ресурсів, послуг та можливостей, є одним із найефективніших підходів до боротьби з бідністю в сільській місцевості,

покращенням сільського господарства та сприяє сталому та справедливому розвитку сільської місцевості. Розширення можливостей сільських жінок для повного участі у процесі прийняття рішень у домогосподарствах та громадах призводить до покращення добробуту та кращих перспектив для своїх дітей та сімей, що сприяє подальшому економічному зростанню. Політика повинна підтримувати жінок для участі однаково з чоловіками у сільських організаціях та установах як осіб, що приймають рішення, та у формуванні законів, політик та програм.

Більшість сільських жінок залучені до ведення сільського господарства через вирощування овочів, фруктів, зелені, виробництві молокопродукції. Вони приймають безпосередню участь в операційній діяльності свого домогосподарства, планують сівозміну, доглядають худобу. Жінки все більше постачають на вітчизняних та міжнародних сільськогосподарських ринках з високоякісною продукцією. Проте в порівнянні з чоловіками жінки-фермери та підприємці стикаються з більшими недоліками, такими як менша мобільність та менша кількість можливостей для навчання, інформація про ринок та пов'язані послуги. Політикам необхідно збільшити участь жінок у ланцюгах сільськогосподарської та харчової цінностей та забезпечити однаково користь як на місцевому, так і на експортному ринках та сільськогосподарських підприємствах. Жінки частіше за все, ніж чоловіки, виконують безліч завдань, об'єднуючи дохідну роботу як фермерів із неоплаченими домашніми обов'язками, такими як приготування їжі, збір паливної деревини та води, а також догляд за дітьми та людьми похилого віку. Це обмежує їх здатність скористатися новими можливостями. Політикам потрібно вкладати кошти в економію праці та підвищення продуктивності технологій та інфраструктури, щоб вільний час жінки для більш продуктивної діяльності. Одним з пріоритетів державної політики гендерної рівності має бути розвиток жіночого підприємництва. Український проект бізнес-розвитку плодоовочівництва провів опитування 95 представниць мікробізнесу з сільської місцевості з обсягом виробництва від кількох соток до кількох гектар, віком від 20 до 60

років, за результатами якого рівень інформатизації жінок щодо ведення агробізнесу є досить низьким: 82% опитаних жінок мають вдома комп'ютер, проте лише 3% з них використовують його для покращення знань щодо ведення агробізнесу.

Отже, враховуючи сучасний стан гендерної ситуації на селі, є важливим впровадження підтримки зайнятості жінок у сільськогосподарському та несільськогосподарському секторі: Пріоритетами такої підтримки повинні бути: навчання з питань кооперації, сприяння створенню у сільській місцевості кооперативів та інших об'єднань жінок – спілок, асоціацій, які слугуватимуть підвищенню професійних можливостей жінок через розширення комунікаційних зв'язків між жінками, обмін досвідом.

В Україні проблемам сільських жінок приділено недостатньо уваги, адже часто у дослідженнях загалом місцеві жінки та представниці сільської місцевості розглядаються як одна група групи. Однак, жінки з великих міст і сільської місцевості стикаються з різними проблемами, як і мешканки села – залежно від статі – можуть мати різні пріоритети. Отже, інколи доцільно зазначати про так звані подвійні (чи навіть множинні) нерівності, з якими можуть стикатися певні групи людей. Згідно з даними Державної служби статистики України, сільські жінки становлять близько 7,5 млн. осіб [1]. У середньому в сільській місцевості розмір домогосподарства є більшим, ніж у міській. Та кількість членів домогосподарства у селах переважає не за рахунок малих дітей, а за рахунок людей літнього віку. У сільських районах бракує сприятливих умов для поєднання материнства і професійного зростання: за останні десять років закрилося чимало дошкільних закладів, а сама робота в сільській місцевості супроводжується постійним навантаженням на жінок – вони практично не відпочивають, не піклуються про своє здоров'я [2].

Велика і зростаюча кількість досліджень показує, що пряма відповідальність за забезпечення домашнього харчування в основному поширюється на жінок. Незважаючи на це, жінки, які проживають у сільській місцевості, знаходяться в кризовому стані. Коли їм не вистачає доступу до

земельних ресурсів (це дуже часто зустрічається), вони не мають права на отримання кредиту, членства в фермерських організаціях та навчання та підвищення кваліфікації. Найважливіші навантаження на жінок та брак необхідних їм ресурсів для підвищення продуктивності є головними обмеженнями, що посилюють продовольчу незахищеність та недоїдання у мільйонах домашніх господарств, особливо жінок [3]. В Україні лише 18% господарств очолювані жінками, і вони мають 15% земельної площі. Це означає, що розмір їх середнього господарства менше. Рівень рентабельності сільськогосподарської діяльності в цих господарствах 29,8% жінок, на відміну від 32,8% очолюваних чоловіками. Господарства, очолювані жінками в галузі тваринництва, мають негативний рівень рентабельності (-0,6%). У той же час, очолювані жінками господарства отримали 24% коштів в якості державних субсидій і з податку на додану вартість.

Більше 780 мільйонів людей у країнах, що розвиваються, страждають від голоду та недоїдання. Багато з них жінки дітородного віку, особливо ті, хто вагітні або грудне вигодовування. Важливо підкреслити прямий зв'язок між доступом жінок до ресурсів домогосподарств та управління доходами та покращення сімейної продовольчої безпеки та благополуччя харчування. Ця зв'язок разом з важливістю підвищення продуктивності жінок та, отже, їхнього внеску в системи харчування повинна бути основним видом політики та програм, спрямованих на підвищення продовольчої безпеки та харчування.

Згідно з доповіддю Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) про людський розвиток, понад 70 відсотків 1,3 мільярдів людей, що живуть у абсолютній бідності, є жінками. Економічні кризи, програми структурної перебудови, збройні конфлікти та посуха призвели до «фемінізації бідності»[4].

Розвиток сільських територій має виняткову характеристику, яка відрізняє її від міського сектору. Нехтування цими відмінностями, пов'язане в багатьох випадках з експлуатацією сільських територій на користь міст та міст, призвело до застою сільського та сільського господарства, що обмежувало весь процес

соціального та економічного розвитку. Саме ці відмінності вимагають чіткої та чіткої політики сільського розвитку від уряду та уваги з боку міжнародних донорів.

Низькі доходи та висока вразливість до ринків поєднуються з поганою освітою та медичними послугами, складним доступом до послуг та політичною маргіналізацією у сільській місцевості. На сільських територіях України проживають 30,9% населення, з них 30,3% жінок. Нерівність між чоловіками і жінками в доступі до виробничих ресурсів, послуг і можливостей є однією з причин незадовільного життя на селі, що також сприяють на економічне зростання та розвиток в цілому. Огляд Світового банку 33 країн, що розвиваються, показав, що майже в усіх їх частка населення, яке проживає за межею бідності, було значно більшою у сільській, ніж у міській місцевості, як правило, на рівні від 30 до 150%.

Парадоксально, але ситуація з продовольчою безпекою також погіршується в сільській місцевості. Чим нижчий дохід домашнього господарства, тим вища частка витрачається на їжу і тим нижча частка витрат на освіту та охорону здоров'я. Сільські домогосподарства в середньому витрачають три чверті свого доходу на харчування, порівняно з двома третинами міських сімей, а їхні витрати на харчування трохи менше половини витрачаються на основні харчові продукти (зернові), порівняно з лише чвертю для міських домогосподарств. Такий же розрив між сільськими та міськими районами є і в інших показниках, що впливають на рівень бідності: наприклад, рівень освіти, доступ до якісних медичних послуг тощо.

Жінки стикаються зі багатьма труднощами, оскільки вони відіграють більш активну роль в забезпеченні продовольчої безпеки домашніх господарств, генеруючи доходи і сприяючи сільськогосподарське виробництво. Обмеження, з якими стикаються жінки в повному обсязі брати участь у програмах розвитку сільської місцевості, виникають через дискримінацію справедливості, яка має своє походження в культурних традиціях, релігійних переконаннях і часто не усвідомлення своїх прав.

За даними вибіркового опитування Служби статистики України домогосподарств у 2019 році повну вищу освіту мають 30% осіб у віці 14–35 років (36% – жінок та 25% – чоловіків), 20% – повну загальну середню (відповідно – 19% та 21%), 18% – професійно-технічну (13% та 22%), 14% – неповну вищу (15% та 14%), 4% – базову вищу (5% та 3%) [1].

Існує декілька можливих підходів до гендерної політики у розвитку сільської місцевості. Діагностичний аналіз первинної економічної діяльності сільських жінок дозволяє припустити, який підхід був би найбільш доцільним. Основні підходи, які могли б вплинути на більшу інтеграцію жінок у програми розвитку сільського населення, можна узагальнити наступним чином:

1. Цільова підтримка жінок. Така політика надала б пріоритет спрощенню доступу жінок до ключових виробничих ресурсів, таких як земля та кредит, а також навчанню та технічній допомозі з урахуванням діяльності, яку здійснюють жінки. Різні форми землеволодіння не повинні розглядатися як обмеження для отримання кредиту або отримання переваг від зрошення.

2. Навчання жінок з тематики несільськогосподарської підприємництва, сприяючи працевлаштуванню в сільській місцевості. Впровадження у законодавстві такої норми може бути критерієм гендерної рівності на ринку праці. Особливий акцент на підвищенні можливостей заробітної плати жінок у несільськогосподарській діяльності свідчить про те, що саме тут виявляються найбільші відносні надходження доходів для сільських жінок.

3. Поліпшення доступу жінок до освіти і інформаційних технологій і зв'язку. Цей напрямок стосуватиметься цілеспрямованої грамотності та програм освіти для жінок, а також полегшення доступу жінок до сільських інформаційних центрів. Навчальні програми є важливим фактором у просуванні належних практик охорони здоров'я для запобігання або зменшення захворювань. Інформаційні програми

повинні мати легкий доступ у сільській місцевості, і вони можуть бути носіями дуже необхідної інформації щодо інтеграції жінок до програм розвитку сільського господарства та інших програм, чутливих до потреб жінок та здатних відповідати на такі потреби.

4. Поліпшення доступу жінок до інституційної діяльності. У рамках цієї політики може бути застосовано кілька дій. Одним із них було б сприяння асоціаціям жінок як каналів для надання більшої інформації, можливостей навчання та відстоювання потреби в рівності. Іншим було б гарантувати принципи рівних можливостей у всіх громадських організаціях, пов'язаних із розвитком сільських територій.

5. Підтримка інтеграції гендерного соціально-економічного аналізу у формулювання та розвиток проектів розвитку сільського господарства. Є багато визнаних гендерних соціально-економічних інструментів (FAO, 2001; GWA, 2006; IFAD 2007; IFAD, 2002), які слід інтегрувати в проектний цикл. Підтримка такої інтеграції забезпечить кращі можливості для жінок, і проекти будуть більш безпосередньо спрямовані на задоволення потреб сільського населення.

6. Підтримка комплексних підходів в розробці і реалізації проектів з гендерної тематики. Оскільки жінки будуть головними споживачами результатів проектів, інтегровані підходи дозволять збільшити соціальні і економічні переваги проектів на сільських територіях.

7. Розширення бази статистичної інформації щодо домашнього господарства і сільського господарства з розбивкою за ознакою статі. Що стосується вдосконалення даних для гендерного аналізу сільського господарства, то існує три пріоритетні напрями: зайнятість, землеволодіння та міграція.

В розвитку сільської місцевості можна визначити щонайменше три можливі шляхи гендерної політики, деякі з яких мають спільні риси. Детальний аналіз економічної діяльності сільських демонструє, що першою моделлю було б спрямування підтримки жінок як незалежних фермерів; це стосується обставин, коли є велика кількість домогосподарств з очолюваними жінками, які мають певний доступ до землі, або в регіонах, де жінки відіграють особливо велику роль у сімейному господарстві. Така політика надала б пріоритет спрощенню доступу жінок до ключових виробничих ресурсів, таких як земля та кредит, а також навчанню та технічній допомозі з урахуванням сільськогосподарських культур та діяльності, що проводяться жінками. Другий тип гендерної політики в сільській місцевості може зосередитись на підтримці участі жінок на сільському ринку праці: з боку пропозиції, інвестуючи в цільові програми з питань грамотності та освіти для жінок, інфраструктуру та транспорт, що пов'язують проживання жінок з їх робочими місцями та громадою - або заклади по догляду за дітьми на робочому місці; та з боку попиту, сприяючи зайнятості в сільській місцевості та законодавчим законодавством та впроваджуючи гендерну рівність на ринку праці. Особливий акцент доцільно спрямувати увагу на розширенні можливостей заробітної плати жінок у несільськогосподарському господарстві, оскільки наявні дані свідчать про те, що саме тут виявляються найбільші відносні надходження доходів для сільських жінок. Нарешті, враховуючи важливість самозайнятості для сільських жінок, увагу могло б бути зосереджено на «модернізації» жінок з низькою продуктивністю, низькою оплатою праці з вливаннями навчання та покращення капіталу та інфраструктури, а також на програми для полегшення подвійного тягаря внутрішня праця та отримання доходу.

Країни з високим рівнем представництва жінок у політичних інституціях мають не лише вищий ступінь забезпечення громадянських прав і свобод. Такі держави — більш економічно розвинуті, оскільки створюють умови для політичного й економічного різноманіття, толерантності, інклюзивності та міжособистісної довіри.

Забезпечення гендерної рівності – це частина широкої культурної трансформації, що змінює функціонування традиційних суспільств і сприяє розвитку демократичних інституцій. Затвердженні цінності гендерної рівності надають можливість переходу до самореалізації суспільства, що сприяє економічному розвитку країн.

Саме тому гендерна політика в Україні, яка побудована на основі принципів європейських демократичних інститутів, постає зовсім у новому, актуальному світлі. І вимагає утвердження цінності гендерної рівності як у суспільстві загалом, так і у різних його інституціях, зокрема. Це, насамперед, недопущення гендерної дискримінації, забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті суспільно важливих рішень (у першу чергу, через обрання в представницькі органи та призначення на урядові посади), забезпечення рівних можливостей для жінок і чоловіків щодо поєднання професійних і сімейних обов'язків, унеможливлення проявів гендерного насильства тощо

Дані міжнародних звітів свідчать про доволі незадовільний стан реалізації гендерної політики в Україні. У Звіті з людського розвитку Програми розвитку ООН 2016 р. (UNDP Human Development Report) [5] зазначено, що Україна посідає 84 місце в індексі забезпечення гендерної рівності (Gender Equality Index). Відповідно до Звіту з глобального гендерного розриву 2017 р. (Global Gender Gap Report 2017) [6], наданого Світовим економічним форумом (World Economic Forum), Україна займає доволі посередню позицію (61 місце) у вимірі величини гендерного розриву (gender gap) у чотирьох важливих сферах нерівності між чоловіками та жінками: економічна участь, рівень освіти, політичне представництво, сфера здоров'я. Однак, за рівнем рівних заробітних плат це найбільше зростання за останні роки. В суспільстві існують помилкові упередження стосовно причин гендерного розриву в оплаті праці, які полягають в тому, що жінкам платять менше на аналогічних посадах. В сучасних реаліях розрив в оплаті праці спричинений не прямою дискримінацією під час встановлення зарплати, а горизонтальною й вертикальною стратифікацією

ринку праці: жінки частіше працюють у менш оплачуваних секторах економіки й на нижчих посадах. В Україні найгіршою є ситуація із політичною компонентою (участю жінок у процесі прийняття рішень на вищому рівні державної влади) – 12,1% місць, що свідчить про суцільну гендерну нерівність.

Напрацювання нормативно-правової бази щодо регулювання гендерної політики в Україні розпочалося ще в 1980 році з ратифікації «Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок». У 2000 році були ратифіковані «Цілі розвитку тисячоліття ООН» (обов'язкові для виконання до 2015 року), серед яких була визначена мета «забезпечення гендерної рівності». Базові аспекти у сфері гендерної політики закладені в Законі України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків». Новим поштовхом для розвитку гендерної політики в Україні стала Угода про асоціацію з Європейським Союзом. Згідно її принципів забезпечення рівних можливостей жінок і чоловіків, було підготовлено «Державну програму забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року». Також у 2016 році проблема гендерної рівності та балансу в державних інституціях була включена до Стратегії розвитку державного управління на період 2016-2020 років.

У 2017 році Кабінетом міністрів України було затверджено Концепцію Державної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року [7], метою якої є удосконалення механізму забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життя суспільства та впровадження європейських стандартів рівності, зростання кількості жінок серед народних депутатів України, депутатів обласних рад та місцевих рад. Концепція враховує міжнародні рекомендації щодо впровадження гендерної рівності Ради Європи, які є серед пріоритетів Стратегії Ради Європи щодо гендерної рівності на 2018-2023 роки. Для забезпечення виконання зобов'язань щодо реалізації програм гендерної політики у 2017 році було запроваджено посаду Урядового уповноваженого з питань гендерної політики та затверджено відповідне Положення [8].

Прийняття державних програм передбачає просвітницьку роботу серед населення щодо забезпечення гендерної рівності та безпеки, подолання суспільних стереотипів. Це визначає стратегічний підхід до формування державної політики в країні та формує загальнодержавні підходи до ідентифікації гендерних проблем та шляхів їх вирішення.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Марценюк Т. Становище сільських жінок в Україні: актуальність подвійних нерівностей. Гендерний журнал «Я», 2015.
3. Розширення прав та можливостей сільських жінок: розробка гендерно-чутливого законодавства та національних програм. ІКЖЦ, К.: ФОП Москаленко О. М., 2013, 64 с.
4. Волосевич І., Коноплицька Т., Костюченко Т., Марценюк Т. Комплексне дослідження становища жінок, які проживають у сільській місцевості К.: ВАІТЕ, 2015, 88 с.
5. Human Development Report 2016: Human Development for Everyone: [Director and lead author: Selim Jahan]. — New York, NY 10017, 2016, 286с.
6. The Global Gender Gap Index 2017. World Economic Forum. URL: <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2017/dataexplorer/#economy=UKR>
7. Про схвалення Концепції Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року. Постанова Кабінету Міністрів України від 5. 04. 2017 р. № 229-р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/229-2017-%D1%80>
8. Про Урядового уповноваженого з питань гендерної політики. Постанова Кабінету Міністрів України від 07.06.2017 р. №390. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/250049925>.

Наукове видання

**ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ І ПРАКТИКА ОБЛІКУ,
ОПОДАТКУВАННЯ Й АНАЛІЗУ ВИРОБНИЧО-
ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ АГРОБІЗНЕСУ ТА
СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ: НОВІ РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ В
УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

КОЛЕКТИВНА МОНОГРАФІЯ

ISBN 978-966-630-261-1

За загальною редакцією д.е.н., професора Л.О. Мармуль
Відповідальний за випуск – А.Ж. Сакун
Технічний редактор – Дудченко С.Г.

Віддруковано з готових оригінал-макетів.
Підписано до друку 29.05.2020 р. Формат 60 x 84 1/16.
Папір офсетний. Друк різнографія. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 20,75. Наклад 300 прим.

Віддруковано в ТОВ “Айлант”,
73000, Україна, м. Херсон, пров. Пугачова, 5/20.
Свідоцтво про реєстрацію ХС №1 від 20.08.2000 р.
Тел.: 050-396-08-91.